

6^e zondag door het jaar / 16 februari 2025

Exegetische notities eerste lezing

Jeremia 17,5-8

Jeremia werd als puber van een jaar of twaalf tot profeet geroepen. In de ruim veertig jaren van zijn profetenloopbaan stond hij voor zware inspanningen. Hij maakte zowel de laatste ervaring als de definitieve ondergang mee van het koninkrijk Juda onder de laatste vijf koningen. Het op zijn naam staande bijbelboek is te beschouwen als een verzameling godsspraken tegen Juda en zijn buitenlandse vijanden. De meeste van deze uitspraken zijn zonder tijds- of plaatsaanduidingen vastgelegd. Daardoor zijn ze ook tijdloos geworden.

In de eerste lezing horen we dat Jeremia twee levenshoudingen tegenover elkaar stelt. Enerzijds is er de mens die zijn hart afkeert van God en zijn vertrouwen stelt op de mens. Anderzijds is er de mens die precies een tegenovergestelde houding heeft. In twee beelden worden de gevolgen van deze twee vormen van vertrouwen tegenover elkaar gesteld. De eerste mens is als een *kale struik in de steppe, nooit ziet hij regen*, de tweede als *een boom die aan een rivier staat en wortels heeft tot in het water*. Deze beelden – we vinden ze terug in de antwoordpsalm van vandaag – zijn zeer herkenbaar voor inwoners van een land met veel kale heuvels. Als het er ergens wel fris en groen uitziet, is het duidelijk dat een beek of bron in de buurt is.

Het tijdloze maakt deze beelden van Jeremia actueel en kan leiden tot zelfreflectie: bewandelen wij alleen onze eigen wegen of willen we gaan op nog ongebaande wegen?

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 1,1-2,3,4 en 6

Op de eerste twee na bevatten alle psalmen een redactioneel opschrift waarin ofwel de psalmist wordt vermeld, de gelegenheid waarbij ze werden gemaakt, de melodie die erbij hoort, de instrumenten die erbij bespeelde worden of andere diverse, nu voor ons vaak moeilijk te ontcijferen mededelingen. Psalm 1 heeft zo'n opschrift niet. Op vers 5 na bevat de antwoordpsalm de volledige tekst ervan. Deze psalm kan in zijn geheel opgevat worden als opschrift voor de hele verzameling van 150 psalmen. Psalm 1 beschouwt Gods *torah* – op te vatten als aanwijzingen of richtingaanwijzers – als overdenking van vreugde, het instrument waarmee de gelovige een persoonlijke relatie met God opbouwt. Het *overwegen* van die aanwijzingen is niet alleen een stille overdenking, een aparte vorm van studie om in contact te komen met de tekst, maar evenzeer een zowel privé of openbaar reciteren ervan. De psalm sluit goed aan bij de twee levenshoudingen die Jeremia schetste in de eerste lezing: doen wat goddelozen je raden, of je geluk vinden in Gods *torah*. Met een *makarisme* (zaligspreking: gelukkig is de man ...) krijgt die laatste houding natuurlijk de voorkeur. De vertaling *gelukkig is* voor het Hebreeuwse werkwoord *a-sj-r* is misschien niet zo gelukkig. Het gaat om welvaart, de goede gang van mensen wier levensweg getekend is door Gods aanwijzingen en waar heel is gemaakt wat gebroken was. 'Welvaart' in deze zin is een echt psalmisch woord. Mensen zullen oogsten wat zij zelf hebben gezaaid. Hun levenslot lijkt niet bepaald te zijn door het oordeel

dat God als rechter over hen velt. God bevestigt wat mensen zelf ten goede of ten kwade zelf al hebben bewerkt. Het is de *weg* die de mens daar brengt waartoe hij zich kennelijk geroepen voelde. Wel-Vaart is de ‘goede gang’, de dynamiek op een weg uitgedrukt in werkwoorden als weigeren, gaan, zitten, vinden, overwegen.

Exegetische notities tweede lezing

1 Korintiërs 15,12.16-20

De gedachten die Paulus in zijn brieven op papier zette, zijn niet altijd even gemakkelijk te lezen en te duiden. In hoofdstuk 15 van zijn eerste brief aan de christenen in Korinte begint Paulus met een samenvatting van zijn geloof: Christus is voor onze zonden gestorven, hij is begraven, op de derde dag opgewekt en is verschenen aan Kefas, aan de twaalf, aan meer dan 500 broeders en zusters tegelijk, aan Jakobus, aan alle apostelen en op het laatste aan Paulus zelf. Dan gaat hij verder met het geloofspunt van Jezus’ opwekking en hier begint de tweede lezing. Waar maakt Paulus zich zorgen om bij de gemeente in Korinte? Zijn er sommigen die niet geloven in de opstanding van de doden? Komt dat misschien door hun platonische manier van denken over lichaam en ziel? Het lichaam is de kerker voor de ziel. Een voortbestaan van de ziel is aannemelijk, maar niet voor het lichaam. Paulus gaat ervan uit dat als de doden niet lichamelijk verrijzen ook Christus niet is verrezen en dan komt zijn hele geloofsverkondiging op losse schroeven te staan. *Maar zo is het niet!* We geloven niet zomaar wat, lijkt hij te zeggen. Christus is lichamelijk verrezen *als eersteling*. We mogen erop vertrouwen dat daarmee in principe die mogelijkheid er ook is voor ons.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 6,17.20-26

Het evangelie van Lucas en zijn Handelingen van de apostelen zijn een tweeluik waarin vooral de kloof tussen rijk en arm een rol speelt. De meeste vroegchristelijke gemeentes zijn voor een belangrijk deel ontstaan uit armen en onterfden. In het Romeinse Rijk was de tegenstelling rijk-arm immens. Het is niet verbazingwekkend dat armen nieuwe hoop kregen en erbij wilden zijn toen Jezus verkondigde dat het Rijk Gods zou aanbreken. In de eerste gemeente in Jeruzalem hadden allen alles gemeenschappelijk (Handelingen 2 en 4). De hoofdbetekenis van het woord ‘arm’ in de Bijbel is materieel gezien geen of te weinig inkomen hebben om in het levensonderhoud te voorzien.

De evangelielezing begint op het moment dat Jezus afdaalt van ‘de berg’ waar hij zich had teruggetrokken om tot God te bidden en waar hij uit zijn leerlingen er twaalf uitkoos die hij apostelen noemde. *Hij bleef staan op een vlak terrein*. Waarom deze uitdrukkelijke vermelding? Op dit vlakke terrein bevindt zich een enorme groep mensen: talrijke leerlingen, een grote volksmenigte uit heel het Joodse land, uit Jeruzalem en uit het kustland tussen Tyrus en het 40 km verderop gelegen Sidon, mensen van heinde en ver dus. Waarom noemt Lucas deze geografische namen, terwijl hij niet aangeeft waar het vlakke terrein precies is waar Jezus’ redevoering plaatsvindt?

De zaligsprekingen van Jezus zijn vooral bekend in de bergrede-versie van Matteüs (Matteüs 5,1-16). Lucas' weergave ervan weerspiegelt zijn eigen visie. Het eerste wat in vergelijking opvalt is dat Jezus niet zit, maar *staat*. Hij is meer een profeet dan een leraar. Zijn toon is harder. Matteüs heeft acht zaligsprekingen. Lucas heeft er vier die worden gevolgd door vier dreigende wee-sprekingen, vervloeking die we bij Matteüs niet lezen. Jezus staat hier in de lijn van de profeten uit het Eerste Testament. De laatste *zalig* en *wee* zijn de grondtoon in een context van vervolgingen.

Het gebruik van het woordje *nu* is opmerkelijk. De tegenwoordige tijd *nu* staat tegenover de toekomstige tijd *zult*. Maar wanneer is die toekomst er? Het lijkt onaannemelijk dat Jezus bedoeld heeft dat zijn beloftes, profetieën, pas over twintig, dertig eeuwen vervuld zouden worden. Zijn hoorders zouden hun interesse in zijn boodschap dan allang verloren hebben. Maar het optreden van Jezus bracht niet de vervulling van profetieën zoals die te lezen zijn bij Jesaja (49,8-13 en 61,1-3). Armoede, honger en dood waren gebleven net als vóór zijn optreden. Wanneer worden die profetieën dan wél vervuld?

Een antwoord op die vraag past binnen het gedachtegoed dat gewoonlijk wordt aangeduid met de term compensatietheologie. Onder invloed van het platoonse denken over een onsterfelijke ziel (zie tweede lezing) ontstond de opvatting dat in het andere leven alles wordt rechtgetrokken, anders gezegd: gecompenseerd: *groot is uw loon in de hemel*. De blijde boodschap die Jezus verkondigde hield het einde van armoede in, zoals ook blinden het zicht werd beloofd. In de ogen van Jezus' tijdgenoten was armoede of welk lijden dan ook een straf van God, een opvatting die overigens niet uitgestorven is. Iemand die lijdt, heeft dat aan zijn zonden te wijten en is om die reden door God vervloekt. Duidelijk is dat Jezus zich met deze zondaars heeft geïdentificeerd. Hij ging aan tafel zitten met hoeren en tollenaars (Lucas 5,27-32). Hij heeft de zonde op zich genomen. *Qui tollis peccata mundi* uit het Agnus Dei, daar meestal vertaald met 'weggenomen' wat een andere visie verraadt.

Lucas wordt wel de 'evangelist van de armen' genoemd: zij krijgen een goede boodschap. Met hetzelfde recht zou hij de 'kakangelist' (als dit woord zou bestaan) van de rijken genoemd kunnen worden, of hun onheilsprofeet: zij krijgen de slechte boodschap *wee u rijken*. Spreek het Griekse woord *ouai* voor 'wee' eens hardop uit. Fonetisch is dat OEWAI. Onheilspellend hoe dat klinkt. De weg van de rijken is een doodlopende weg. We hoorden het ook in de antwoordpsalm Dat zijn harde woorden die nauwelijks te pruimen zijn: rijken worden buitengesloten. Een kameel gaat makkelijker door het oog van de naald dan dat een rijke het koninkrijk Gods binnengaat (Lucas 18,18-30). Gelukkig voor de rijke is er een tenzij: wanneer hij erkent dat de arme evenzeer recht heeft op de maatschappelijke goederen en hij het eigen bezit beschikbaar stelt om dat bezit rechtvaardig te verdelen. Lucas staat een gemeente voor ogen waar bezit is genivelleerd. Laat hij Jezus' redevoering daarom plaatsvinden op *een vlak terrein*?

Focus

Vertrouw op de Heer

Uit de lezingen valt op te maken dat het goed is te vertrouwen op God en zijn aanwijzingen. Vertrouwen op eigen kracht is bedreigend en een vergankelijk fundament. Armen, honger-

gen, verdrietigen worden niet zalig geprezen vanwege hun slechte situatie, maar juist omdat ze erop vertrouwen dat deze situatie zal veranderen. Naïef idealisme?